

Η επιθετικότητα του παιδιού – αίτια & αντιμετώπιση

- **Η επιθετικότητα και η βία ως εκδηλώσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς διαχρονικά, αποτελούν πολύ συχνό και πολυσήμαντο κοινωνικό φαινόμενο. Η επιθετικότητα και η αντιδραστική συμπεριφορά αποτελούν το 1/3 των προβλημάτων συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ψυχολόγοι και οι παιδαγωγοί.**
- **Η επιθετικότητα αναφέρεται πάντα σε συμπεριφορές που έχουν ως στόχο να βλάψουν τον άλλο. Αν δεν υπάρχει αυτή η πρόθεση, όση ζημιά κι αν προκαλεί μια συμπεριφορά, δεν μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως επιθετική.**

- Ως επιστημονικοί όροι στις διάφορες γλώσσες έχουν πολύ διαφορετική σημασία.

Οι περισσότεροι σήμερα επιστήμονες (κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί) αποδέχονται ότι η επιθετικότητα αποτελεί ένα πολύ ευρύ φάσμα επιθετικών τρόπων συμπεριφοράς καταστρεπτικού χαρακτήρα, που εκδηλώνονται με λόγια ή με πράξεις ή ακόμη και με τη σιωπή και κατευθύνονται συνειδητά ή ασυνείδητα εναντίον διαφόρων αντικειμένων δηλ. ανθρώπων, ζώων, πραγμάτων ή ακόμη και εναντίον του ίδιου του ατόμου. Έχουν δε σημείο αναφοράς τους τον κοινωνικό χώρο, αποτελούν επομένως, κοινωνιολογικά, κοινωνικές πράξεις.

- Πιο συγκεκριμένα τα παιδιά που χαρακτηρίζονται από επιθετικότητα είναι συνήθως ανυπάκουα, αρνητικά, δείχνουν απάθεια και παρουσιάζουν αντιδραστική και προκλητική συμπεριφορά προς τα μέλη της οικογένειάς τους, το διδακτικό προσωπικό του σχολείου και γενικά προς τα άτομα που κατέχουν εξουσία.

Η αντιδραστική και επιθετική συμπεριφορά των παιδιών δημιουργεί προβλήματα στις σχέσεις τους με την οικογένεια, τους συνομήλικους και το σχολείο. Δημιουργεί όμως προβλήματα και στα ίδια τα παιδιά γιατί δεν τους δίνει τη δυνατότητα να μάθουν κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές οι οποίες θα αποτελέσουν αργότερα τη βάση για την ομαλή ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο.

□ Δυστυχώς πολλά από τα παιδιά αυτά συνεχίζουν να παρουσιάζουν επιθετική συμπεριφορά και βία και ως ενήλικες.

□ Μάλιστα σε έρευνες που έχουν γίνει στην Αμερική έχει βρεθεί ότι ένα ποσοστό νέων με εγκληματικές τάσεις είχαν εμφανίσει επιθετική συμπεριφορά στην παιδική τους ηλικία, και δεν έγινε αποδοχή του προβλήματος από τους γονείς, ώστε να αντιμετωπισθεί με την πρόιμη και έγκαιρη παρέμβαση των ειδικών

Τοιουτοτρόπως φαίνεται πως ανάμεσα στην επιθετικότητα και στη βία δεν υπάρχει σημαντική σημασιολογική διαφορά. Είναι δηλαδή έννοιες συνώνυμες ή και ταυτόσημες στη χρήση τους.

- Η βία είναι, δηλαδή, μια «φυσική επιθετικότητα» που κατευθύνεται εναντίον προσώπων ή και πραγμάτων και προϋποθέτει μια κατάσταση στην οποία συμμετέχουν δύο τουλάχιστον μέρη.

Διακρίνεται σε προσωπική και δομική-κοινωνική βία (εκμετάλλευση, αδικία και ανισότητα).

Η επιθετικότητα είναι βασικό πρόβλημα της Ψυχολογίας και η αντιμετώπισή της έχει άμεσες επιπτώσεις στην Παιδαγωγική Ψυχολογία και γενικότερα στην Αγωγή του Ατόμου και στην Κοινωνική Αγωγή.

- Στη Σχολική Παιδαγωγική υπάρχουν δύο είδη διαταραχών:

Της μάθησης και της συμπεριφοράς που αποτελούν κορυφαία προβλήματα και εμφανίζονται συχνά μαζί σε ένα παιδί και μάλιστα πολύ συχνά η μια προϋποθέτει την άλλη. Υπάρχει δηλαδή ανάμεσά τους μια σοβαρή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση.

Οι εκπαιδευτικοί, παγκόσμια, ενδιαφέρονται προπάντων για εκείνες τις διαταραχές που επιδρούν άμεσα στην κοινωνική συμπεριφορά ή επιδεινώνουν φανερά τη μάθηση. Και ως τέτοιου είδους διαταραχές θεωρούνται η επιθετικότητα, η υπερκινητικότητα, οι γλωσσικές διαταραχές και οι διάφορες φοβίες.

- Τίθεται το ερώτημα: Είναι η επιθετικότητα εγγενής ή επίκτητη;

Ένα από τα μεγάλα ερωτηματικά που έχουν κατά καιρούς απασχολήσει την Ψυχολογία είναι το κατά πόσο η επιθετικότητα είναι εγγενής ή είναι μια συμπεριφορά που μαθαίνεται.

Οπαδοί της πρώτης άποψης είναι ο **Freud** (Ψυχανάλυση) και ο **Lorentz**(Ηθολογία), και στο αντίθετο στρατόπεδο βρίσκονται (για μια ακόμη φορά) οι οπαδοί του συμπεριφορισμού και της κοινωνικής μάθησης, όπως ο **Walters** και **Bandura**.

□ 1. Η Επιθετικότητα ως εγγενής αντίδραση

Οι οπαδοί αυτής της άποψης υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος, όπως όλα τα ζωικά είδη, είναι «προικισμένος» με επιθετικό ένστικτο που στοχεύει στην προστασία και την ασφάλεια του.

Ο Freud από την πλευρά του, προσπαθώντας να ερμηνεύσει την μανία αλληλοεξόντωσης που έδειξαν οι άνθρωποι κατά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, τροποποίησε την αρχική του θεωρία και υποστήριξε ότι εκτός τη **libido**, την ορμή της ηδονής, οι πράξεις του ανθρώπου κατευθύνονται και από την ορμή για τη ζωή και για τη διαιώνιση του είδους και στον αντίποδα της υπάρχει η ορμή που μας σπρώχνει προς το θάνατο και την καταστροφή, όχι μόνο των άλλων, αλλά και τη δική μας.

□ 2. Η Επιθετικότητα ως αποτέλεσμα ενίσχυσης και μίμησης προτύπων

Εφόσον υπάρχουν περιπτώσεις κοινωνιών στις οποίες η επιθετικότητα είναι ανύπαρκτη, όπως στους Arapesh, τότε έχουμε σοβαρούς λόγους να αμφισβητούμε το κατά πόσο είναι έμφυτη. Ένας από τους κύριους υποστηρικτές αυτής της άποψης είναι ο **Walters**, που ισχυρίστηκε ότι το άτομο συχνά συμπεριφέρεται επιθετικά γιατί έχει μάθει ότι με αυτό τον τρόπο θα εξασφαλίσει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

□ 3. Και μια άλλη άποψη: Η Επιθετικότητα ως αποτέλεσμα ματαίωσης

Η άποψη αυτή συγγενεύει με την παραπάνω άποψη, μια και θεωρεί ότι η επιθετικότητα δεν είναι εγγενής, αλλά προκαλείται από το περιβάλλον.

Οι υποστηρικτές της, κυρίως ο **Dollard**, διατύπωσαν την άποψη ότι η επιθετικότητα εκδηλώνεται όταν το άτομο νοιώσει ματαίωση, δηλαδή την ψυχική ένταση που προκαλείται όταν παρεμποδίζεται κάποια ενέργεια του, ή όταν κάποιες επιθυμίες του μένουν ανεκπλήρωτες.

Ο **Dollard** πίστευε ότι αυτά τα δύο, επιθετικότητα και ματαίωση, συνδέονται πάντα μεταξύ τους, δηλαδή η ματαίωση προκαλεί πάντα επιθετικότητα και η επιθετικότητα ακολουθεί πάντα μετά από μια ματαίωση.

□ Η άποψη αυτή είναι μάλλον υπερβολική, αν σκεφθούμε ότι:

α) Δεν αντιδρούν όλα τα άτομα με την ίδια ένταση στις ματαιώσεις που υφίστανται. Άλλα άτομα γίνονται «έξω φρενών» με το παραμικρό, κι άλλα ανέχονται με υπομονή τα πάνδεινα, και ότι:

β) η ματαίωση μπορεί να οδηγήσει και σε άλλου είδους συμπεριφορές εκτός από επιθετικότητα, όπως σε παλινδρόμηση, σε ανώριμες μορφές συμπεριφοράς, ή σε συμπεριφορές που δεν τιμωρούνται όπως το συμβολικό παιχνίδι ή η ονειροπόληση.

- Σύμφωνα με άλλους επιστήμονες, η επιθετική συμπεριφορά είναι έμφυτη στον άνθρωπο από τη στιγμή που γεννιέται. Αυτή η έμφυτη μαχητικότητα είναι ένα κληροδοτημένο ένστικτο, υποστηρίζουν οι ερευνητές, στηριζόμενοι στη μελέτη και τα ερευνητικά τους πορίσματα, σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς. Και αυτήν την ερμηνευτική άποψη για την επιθετικότητα δεν πρέπει να την αγνοήσουμε.

Είναι φυσικό, άλλωστε, αφού αποτελούμαστε από σάρκα και αίμα, ένα μέρος της «ενεργητικότητας μας» μας να οφείλεται σε βιολογικούς παράγοντες του σώματος μας, σε ορμόνες και σε εγκεφαλικούς ή ψυχολογικούς μηχανισμούς, που μας οδηγούν κάτω από ορισμένες συνθήκες(πίεση, φόβο, ένταση, δυστυχία) σε κάποιες εκρήξεις.

- Κάτι τέτοιο ισχύει, ενδεχομένως, περισσότερο για τα μικρά παιδιά, τα οποία, όταν ζουν κάτω από παρόμοιες συνθήκες πίεσης ή φόβου, δεν έχουν εύκολα διαθέσιμες τις ικανότητες να αντιδράσουν ψύχραιμα και ήρεμα.

Ωστόσο, επειδή όλοι - ανεξάρτητα από την κληρονομιά που κουβαλάμε ή το χαρακτήρα μας, ζούμε σ' ένα κόσμο με πολιτισμό και εξωτερικές επιδράσεις, η συμπεριφορά που έχουμε, επηρεάζεται κυρίως από τις συνθήκες της ζωής μας.

Έτσι και η «επιθετική συμπεριφορά των παιδιών μας, όταν εμφανίζεται, δεν είναι τόσο ενστικτώδης, τυχαία ή ανακλαστική. Είναι μια αντίδραση που πηγάζει από κάποια σοβαρή εξωτερική(περιβαλλοντική) αιτία ή είναι μια μαθημένη κατάσταση.

- Τι εννοούμε με αυτό: Τα παιδιά μαθαίνουν να φέρονται επιθετικά από εμάς τους ίδιους τους γονείς(ή άλλους ενήλικους), παρατηρώντας μας και αντιγράφοντας τη συμπεριφορά μας.

Μ' άλλα λόγια, υπάρχουν παράγοντες που εξωθούν ή βοηθούν να εκδηλωθεί η επιθετικότητα τους, αν συντρέχουν και κάποιοι άλλοι λόγοι απ' αυτούς που αναφέραμε(χαμένα όνειρα, παρεμποδίσεις, απαγορεύσεις, ανεκπλήρωτες επιθυμίες).

□ Τι κρύβεται πίσω από την επιθετικότητα

Πρόκειται για πράξη και σχετίζεται με σκέψεις, σωματικές αλλαγές και στρες. Η καταστροφική συμπεριφορά είναι επιθετικότητα. Η ειρωνεία, η αδιαφορία είναι είδος κρυφής επιθετικότητας.

Μια μορφή επιθετικότητας είναι η παθητική η οποία περιλαμβάνει όλες τις μορφές επιθετικότητας, αλλά χωρίς ενεργητικό τρόπο π.χ. βλέπουμε παιδιά να πέφτουν κάτω, να μη κτυπούν κανένα. Ξαφνικά κυλιούνται στο πάτωμα την ώρα του μαθήματος, ξαπλώνουν στα θρανία πάνω κ.λ.π.

- Το συναίσθημα που κρύβεται πίσω από την επιθετικότητα είναι ο θυμός.

Ο θυμός είναι δευτερογενές συναίσθημα δηλ. κάποια άλλα συναισθήματα τον έχουν προκαλέσει. Αυτά συνήθως είναι ο φόβος και η απογοήτευση. Φόβος για αποτυχία, φόβος ότι δεν τον αποδέχονται όπως είναι. Φόβος ότι δεν αξίζει, φόβος ότι δεν θα τα καταφέρνει.

- Το αποτέλεσμα; Χαμηλή αυτοεκτίμηση, συναισθήματα αναξιότητας. Οπότε τι κάνει;

Αποσύρεται, κάθεται σε μια γωνιά και ορισμένες ώρες δεν ενοχλεί κανένα. Δε συμμετέχει στο μάθημα, γιατί φοβάται ότι θα κάνει λάθος. Κλείνεται στον εαυτό του, δεν επικοινωνεί με κανένα. Τα υπόλοιπα παιδιά βλέποντας τέτοια συμπεριφορά αποφεύγουν να το κάνουν παρέα. Το παιδί βλέποντας ότι δεν το κάνουν παρέα οι συμμαθητές του επιβεβαιώνει την αρχική του πεποίθηση ότι δεν αξίζει.

Λέει με τη μορφή εσωτερικού διαλόγου «Δε με κάνουν παρέα οι συμμαθητές ή οι συμμαθήτριες μου γιατί δεν αξίζω». Έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, ο κύκλος της αποτυχίας, της αναξιότητας, που δυστυχώς επεκτείνεται πέρα από το σχολείο.

□ Αίτια έκφρασης επιθετικότητας στο παιδί

1. Ένας τρόπος με τον οποίο γίνονται επιθετικά τα παιδιά είναι η μίμηση. Έτσι οικογένειες που είναι γενικά επιθετικές, έχουν παιδί που είναι κι αυτό επιθετικό.

2. Συμπεριφορά γονέα απέναντι στο παιδί. Οι υπερβολικά αυστηροί γονείς οι οποίοι τιμωρούν συχνά το παιδί ανάλογα με τη δική τους συναισθηματική κατάσταση και δεν αφήνουν περιθώρια συναισθηματικής αντίδρασης και έκφρασης από μέρος του παιδιού.

Αλλά και το αντίθετο του αυστηρού γονέα, οι υπερβολικά παραχωρητικοί γονείς που δεν θέτουν όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Οι αδιάφοροι γονείς που αγνοούν τελείως ή και απορρίπτουν το παιδί.

□ 3. Κακοποίηση - Παραμέληση των γονέων απέναντι στο παιδί.

Όταν λέμε κακοποίηση, παραμέληση περιλαμβάνει:

- α)σωματική κακοποίηση (ξυλοδαρμοί κ.λ.π.)
- β)σεξουαλική κακοποίηση
- γ)αποστέρηση τροφής
- δ)προμελετημένη δηλητηρίαση
- ε)παραμέληση ιατρικής φροντίδας
- στ)παραμέληση ασφάλειας
- ζ)συναισθηματική παραμέληση
- η)άλλες μορφές παραμέλησης.

- 4. Άγχος στην οικογένεια (έντονα οικονομικά προβλήματα, διαταραγμένες σχέσεις γονέων κ.λ.π.).

Τα παιδιά αυτά γίνονται επιθετικά και μέσω του μηχανισμού άμυνας που ονομάζεται «ταύτιση με τον επιτιθέμενο»:

Το παιδί δηλ. φοβάται αυτόν που επιτίθεται και να αποφύγει το φόβο αυτό, εσωτερικεύει το πρότυπο του επιτιθέμενου και κάνει το ίδιο.

Σ' αυτό το σημείο καταλαβαίνουμε πόσο σημαντική είναι η στάση - συμπεριφορά του δασκάλου απέναντι στους μαθητές.

- Το παιδί που αντιδρά επιθετικά, χτυπώντας τους άλλους, ενοχλώντας τους άλλους, προσπαθεί να επικοινωνήσει μαζί μας, κάτι θέλει να μας πει μ' αυτή τη συμπεριφορά.

Θέλει να το ακούσουμε, να συζητήσουμε μαζί του και εμείς πολλές φορές όταν βλέπουμε μια τέτοια συμπεριφορά, είτε αρχίζουμε τις απειλές, είτε αδιαφορούμε είτε θυμώνουμε κι εμείς, έτσι διαιωνίζουμε τον κύκλο αυτό, άθελα μας, χωρίς να το καταλαβαίνουμε. Γινόμαστε κι εμείς επιθετικοί.

Μερικές φορές το ρωτάμε γιατί συμπεριφέρεται έτσι, κι αυτό είτε δεν ξέρει να απαντήσει, είτε μας λέει ότι ο άλλος συμπεριφέρθηκε έτσι.

- Έρευνες που έχουν γίνει αποδεικνύουν ότι τα παιδιά με χαμηλό βαθμό αποδοχής και με υψηλή επιθετικότητα εμφανίζουν προβλήματα στη μετέπειτα ζωή τους και συνήθως εγκαταλείπουν το σχολείο. Τα παιδιά αυτά δεν έχουν διδαχθεί ή αν θέλετε δεν έχουν εξασκηθεί σε κοινωνικές δεξιότητες ώστε να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με τους άλλους, να γίνουν αποδεκτά.

□ Η επιθετικότητα στην οικογένεια και στο σχολείο.

Επιθετικότητα και βία υπάρχουν σήμερα παντού:

Στην οικογένεια, στο σχολείο, στον αθλητισμό, στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο, στις διεθνείς σχέσεις, στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, παντού, λες και η κοινωνία και η ανθρωπότητα, φροντίζει ν' αποκτήσει τη βία που της αξίζει ή ακριβέστερα παράγει τη βία που της χρειάζεται.

Η οικογένεια και το σχολείο με τον κοινωνικοποιητικό τους ρόλο αναλαμβάνουν την αποστολή όχι μόνο να μειώσουν τις επιθετικές αντιδράσεις των μελών τους, αλλά και να δώσουν στο κοινωνικό σύνολο ανθρώπους πράους, ειρηνικούς και με λιγότερη επιθετικότητα.

- Τούτο όμως δεν είναι καθόλου μια εύκολη υπόθεση. Στην οικογένεια και στο σχολείο το παιδί είναι αναγκασμένο ν' αποδεχθεί όλες τις πολιτιστικές νόρμες και αξίες της ομάδας και μάλιστα αντίθετα από τις δικές του κληρονομικές, ορμικές κι ενστικτικές αξίες και τάσεις.

Σ' όλα αυτά, που συνιστούν μια συγκαλυμμένη επιθετική συμπεριφορά, το παιδί αντιδρά στην αρχή ενστικτωδώς και στη συνέχεια συνειδητά και με αντι-επιθετικότητα.

Η αδυναμία του ατόμου να κοινωνικοποιηθεί αλλά και της ομάδας να βοηθήσει σ' αυτήν τη διαδικασία, έχει ως αποτέλεσμα την αντίδρασή του, η οποία οδηγεί στην εκτροπή, την άρνηση, την εγκληματική και επιθετική συμπεριφορά.

□ 1. Στην οικογένεια:

α. Η επιθετικότητα των γονέων προς τα παιδιά, οφείλεται σε κοινωνικο-ψυχολογικά, κοινωνικο-οικονομικά, και πολιτισμικά αίτια.

Το μέγεθος της κατοικίας, οι συνθήκες διαβίωσης, η προσπάθεια εξισορρόπησης της χαμηλής κοινωνικής προέλευσης, οι περιβαλλοντικές συνθήκες, η αδυναμία των γονέων να πείσουν τα παιδιά ν' αναγνωρίσουν και να ενστερνιστούν τις παραδοσιακές αξίες, η ταύτιση των παιδιών με σύγχρονα πρότυπα, το δικαίωμα της μητέρας για εργασία κι ελευθερία, είναι λόγοι που δημιουργούν επιθετική συμπεριφορά.

- Β. Η επιθετική συμπεριφορά των γονιών, η συνεχής κηδεμόνευση κι εξάρτηση, η ενοχλητική ανάμειξη στην προσωπική ζωή των παιδιών, η διεκδίκηση από μέρους των παιδιών των δικαιωμάτων τους, η διαφορά κοσμοθεωριακών αντιλήψεων, η διαφορά ηλικίας, δημιουργούν ανάμεσα στα παιδιά και στους γονείς ένα κενό διαπροσωπικής, πολιτισμικής και ιδεολογικής επικοινωνίας με αποτέλεσμα την επιθετικότητα και τη σύγκρουση.

- γ. Αλλά και μεταξύ των συζύγων υπάρχει αμφίδρομη επιθετικότητα. Η γυναίκα πολύ συχνά είναι θύτης και θύμα.

Η ανδρική επιθετικότητα εδράζεται συνήθως σε κοινωνικά, οικονομικά, εργασιακά, συζυγικά, οικογενειακά προβλήματα, σε πολιτισμικές, ιδεολογικές και κοσμοθεωρικές διαφορές, σε αμφισβήτηση και απειλή του ανδρικού ρόλου.

Η άσκηση ακόμη συζυγικής εξουσίας στα πρότυπα της πατριαρχικής ή και της μητριαρχικής δομικής βίας οικογένειας και κοινωνίας, τα φεμινιστικά κινήματα και η χειραφέτηση της γυναίκας, συμβάλλουν στη δημιουργία αντι-επιθετικότητας, όπως επίσης το βάρος του τρίπτυχου της γυναικείας απασχόλησης (μητρότητα, νοικοκυριό, εξωοικιακή εργασία), η ισχυρή προσωπικότητα της συζύγου και η παρουσία του «πατέρα - φάντασμα» γεννούν λεκτική και σωματική επιθετικότητα.

- δ. Πολύ συχνά επίσης ανάμεσα στ' αδέρφια δημιουργούνται σοβαρά προβλήματα επιθετικότητας.

Η σύνθεση και το μέγεθος της οικογένειας, οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων και με τα παιδιά τους, η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και προέλευση, η γέννηση ενός παιδιού, ο ανταγωνισμός για τη συμπάθεια και προτίμηση των γονιών, η ανάληψη του ρόλου του πατέρα και της μητέρας από τα μεγαλύτερα, ο συνδυασμός αυταρχικής αγωγής και διαπροσωπικών διενέξεων ανάμεσα στα παιδιά, είναι αιτίες δημιουργίας επιθετικότητας τόσο των μεγαλύτερων αδερφών όσο και των γονέων σε βάρος των μικρότερων παιδιών.

□ 2. Στο σχολείο:

α. Η διάψευση των προσδοκιών του δασκάλου για τους μαθητές του, οι δυσκολίες της μαθησιακής διαδικασίας, η αμφισβήτηση του ρόλου του από ορισμένα παιδιά και η αυταρχική αγωγή, του εκπαιδευτικού, πολύ συχνά δημιουργούν ή ενισχύουν την επιθετικότητα του προς τους μαθητές του.

β. Αλλά και η επιθετικότητα των μαθητών προς το δάσκαλό τους έχει τις ρίζες της στην εξουσία του δασκάλου, στην αδυναμία ή και στην άρνηση του μαθητή να πειθαρχήσει και να αποδεχθεί τη σχολική κουλτούρα, στην αγνόηση της προσωπικότητας του παιδιού κατά την αξιολόγηση, στην απονομή στερεοτύπων και ετικετών, στη διάψευση των προσδοκιών των παιδιών για το δάσκαλό τους και στην ίδια την επιθετικότητα του εκπαιδευτικού.

- Ιδιαίτερη προσοχή οφείλουμε να δώσουμε ως γονείς και ως εκπαιδευτικοί στη σημασία της λεκτικής επιθετικότητας, η οποία είναι καταστρεπτική για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, όταν έχουμε ως παραλήπτη τα μικρά παιδιά, που όχι μόνο δεν μπορούν να κρίνουν, αλλά και να αντισταθούν στην κρίση /κατηγορία που τα εντάσσουν γονείς, εκπαιδευτικοί ή άλλοι ενήλικοι.

γ. Η μίμηση εξάλλου γονεϊκών και διδασκαλικών προτύπων, ο ανταγωνισμός, ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση, όπως επίσης και η κατηγοριοποίηση είναι σημαντικές αιτίες για τη δημιουργία αμφίδρομης επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολείο ανάμεσα στα ίδια τα παιδιά.

□ Πότε χαρακτηρίζουμε ένα παιδί επιθετικό;

Για καταλήξουμε να χαρακτηρίσουμε ένα παιδί ως επιθετικό, θα πρέπει να **συνυπολογίσουμε τα εξής στοιχεία:**

α. Τη διάρκεια της επιθετικής συμπεριφοράς του παιδιού, δηλαδή αν είναι μια συμπεριφορά που κρατά καιρό, βδομάδες, χρόνια, αν εμφανίζεται σε τακτά διαστήματα ή είναι ένα τελείως παροδικό φαινόμενο.

β. Την ηλικία και το φύλο του παιδιού: Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η «επιθετικότητα» του παιδιού κορυφώνεται, ως προς τη συχνότητα, στα δύο του χρόνια και από τα τρία ή τέσσερα χρόνια μειώνεται βαθμιαία, καθώς το παιδί κοινωνικοποιείται και συνειδητοποιεί πως πρέπει να φερθεί, για να είναι αποδεκτό από το κοινωνικό σύνολο.

- Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι τα παιδιά σχολικής ηλικίας ή οι έφηβοι δεν εμφανίζουν καθόλου επιθετική συμπεριφορά.

Αντίθετα, στο ομαδικό παιχνίδι, όπου εμπλέκονται τα παιδιά του σχολείου ή στις σύνθετες κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούν, μπορεί να προκληθούν πιο πολλές εντάσεις και ξεσπάσματα.

Στα μεγάλα παιδιά, όμως, αυτά μεταφράζονται περισσότερο σε ύβρεις, σχόλια ή πειράγματα και λιγότερο σε δαγκωματιές ή κλοτσιές, που θα χρησιμοποιούσαν τα νήπια.

- Όσον αφορά τον παράγοντα «φύλο», οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι στα αγόρια η επιθετική συμπεριφορά είναι συχνότερη απ' ό,τι στα κορίτσια.

Αυτό ίσως οφείλεται σε μια (ανδρογόνο) ορμόνη των αγοριών. Κυρίως, όμως, αντανακλά τα κοινωνικά πρότυπα και ρόλους που θέλουν να περάσουν οι γονείς στα παιδιά τους, σύμφωνα με τα οποία τα κορίτσια πρέπει να είναι υπάκουα και ήσυχια, ενώ τα αγόρια ζωηρά και φασαριόζικα.

- γ. Το βαθμό εχθρότητας, μίσους και εκδίκησης προς τους άλλους, που μπορεί να έχουν μέσα τους οι επιθετικές ενέργειες του παιδιού.

Αν αυτές οι ενέργειες τους συνοδεύονται από τέτοια συναισθήματα, τα οποία εκδηλώνει μάλιστα φανερά το ίδιο, τότε το γεγονός πρέπει να μας ανησυχήσει.

δ. Τη δύναμη που έχει το παιδί να ελέγξει τον εαυτό του και να σταματήσει να προκαλεί πόνο στους άλλους, νιώθοντας πως κινδυνεύει η ασφάλεια τους.

- Επομένως η προβληματική επιθετική συμπεριφορά ενός παιδιού είναι αυτή που διαρκεί πολύ καιρό (μήνες, χρόνια), περιέχει τα στοιχεία της παράλογης εκθρότητας του μίσους και της εκδίκησης ή της σκληρότητας απέναντι στους άλλους ανθρώπους (ή τα ζώα) και δεν ελέγχεται εύκολα από το παιδί, σε σημείο που δεν μπορεί να σταματήσει να προκαλεί πόνο στους γύρω του, καθώς και στον εαυτό του, καμιά φορά.

Παρακάτω θα δούμε μερικές μορφές επιθετικής ή εκρηκτικής συμπεριφοράς των παιδιών, που έχουν παρατηρηθεί στον οικογενειακό και σχολικό χώρο.

Όπως θα συνειδητοποιήσουμε, δεν είναι όλες παθολογικές περιπτώσεις. Γι' αυτό δε χρειάζεται να ανησυχούμε ιδιαίτερα, αν τις έχουμε παρατηρήσει αρκετές φορές και στα δικά μας παιδιά.

□ 1. Οι εκρήξεις θυμού/οργής:

Τα παιδιά σε τέτοιου είδους εκρήξεις βρίζουν, στριγκλίζουν, κοκαλώνουν ή κρατούν την αναπνοή τους, χτυπάνε το κεφάλι ή τα πόδια τους στο πάτωμα.

Ωστόσο, όσο κι αν φαίνεται παράξενο, η επιθετική αυτή συμπεριφορά δεν αποτελεί σοβαρή παθολογική περίπτωση.

Οι ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως τα παιδιά, σ' αυτές τις περιπτώσεις, διακατέχονται από αισθήματα αγάπης και συμπάθειας για τους συμμαθητές, το δάσκαλο ή τους γονείς. Προκειμένου λοιπόν, να μην τους βλάψουν, εκτοξεύουν την πυροδοτημένη από κάποια απογοήτευση ή ματαίωση επιθετικότητα τους στον ίδιο τους τον εαυτό.

□ 2. Ενέργειες μίσους και εκθρότητας:

Πρόκειται για μορφές επιθετικής συμπεριφοράς που, αντίθετα με την προηγούμενη περίπτωση, αποτελούν ένδειξη παθολογικής συμπεριφοράς των παιδιών.

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην απλή επιθετική συμπεριφορά και την προβληματική είναι η έννοια του μίσους και της εκδίκησης, που τρέφει ο «θύτης» για τους γύρω του.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, πράξεις, όπως ξυλοδαρμοί και σωματικές βλάβες σε ζώα ή ανθρώπους, αποτελούν παθολογικές μορφές παιδικής επιθετικότητας.

- Ο μαθητής που χαίρεται να προκαλεί πόνο και δυστυχία στους συμμαθητές του , που τυραννά τα ζώα, που ταλαιπωρεί το δάσκαλο με συνεχείς και αναίτιες εκδηλώσεις επιθετικής ή εκρηκτικής συμπεριφοράς, «βασανίζεται» από κάποιο ψυχολογικό πρόβλημα.

Κινητήριοις μοχλός των πράξεων του είναι το μίσος, το πάθος για εκδίκηση ή η έμμονη ιδέα του ότι περιβάλλεται από «εχθρούς», από άτομα που θέλουν το κακό του.

- 3. Τα χτυπήματα, οι αγκωνιές, οι γροθιές, τα δαγκώματα, οι κλοτσιές, οι τρικλοποδιές, το φτύσιμο ή το σπάσιμο αντικειμένων είναι ενέργειες φυσικής επιθετικότητας.

Οι ύβρεις, τα πειράγματα, οι προσβολές («βλάκα», «βλήτο»), οι αισχρολογίες και οι χλευασμοί είναι εκδηλώσεις λεκτικής επιθετικότητας των παιδιών.

Αν δεν γίνονται για μεγάλα διαστήματα και δεν περιέχουν την έννοια του μίσους, δεν αποτελούν ιδιαίτερα ανησυχητικές καταστάσεις.

□ Μερικές εξηγήσεις για την επιθετική συμπεριφορά των παιδιών

Πρώτα απ' όλα, πρέπει να επισημάνουμε αυτό που οι περισσότεροι ψυχολόγοι και οι παιδαγωγοί υποστηρίζουν ότι:

Η επιθετική συμπεριφορά, ακόμα και η υπερβολική ή «παθολογική», είναι κάτι σαν «ευλογία». Γιατί μας δείχνει ότι τα παιδιά έχουν κάποιο πρόβλημα μέσα τους και θέλουν να επικοινωνήσουν μαζί μας, ώστε να το βγάλουν προς τα έξω, να το δηλώσουν, εστω και με αυτόν τον τρόπο.

Μοιάζει, σ' αυτήν την περίπτωση, η εκδήλωση επιθετικότητας με τον πυρετό των παιδιών μας: όταν ο ιός της γρίπης μας ή κάποιο μικρόβιο τα προσβάλει, ο πυρετός, όσο κι αν μας ταλαιπωρεί όλους, είναι το ξέσπασμα, το «καμπανάκι» που μας προειδοποιεί ότι κάτι οργανικά δεν πάει καλά.

- Ύστερα από την «ευλογημένη» προειδοποίηση, τα πράγματα μπορούν να πάρουν το δρόμο της θεραπείας.

Η εκρηκτικότητα ή η επιθετικότητα των παιδιών μας, λοιπόν, μπορεί να οφείλεται σ' ένα ή σε περισσότερα αίτια απ' αυτά που περιγράφονται στις επόμενες γραμμές:

Στις υπερβολικές στερήσεις και απαγορεύσεις που τους επιβάλλουμε είτε οι γονείς και τα συγγενικά πρόσωπα, είτε οι δάσκαλοι ή οι συνομήλικοι.

Τα συνεχή «μη» και «όχι» μπορεί να φέρουν ψυχική αναστάτωση και απογοήτευση στα παιδιά, ιδίως όταν νοιώσουν ότι δεν μπορούν να εκπληρώσουν ένα όνειρο τους, μια επιθυμία τους. Υπάρχει, τότε, ενδεχόμενο αυτή η απογοήτευση να φέρει την έκρηξη τους, τη βίαιη αντίδραση τους.

- Ένα αγόρι που εμποδίζεται συνεχώς από τους γονείς του να κάνει ποδήλατο ή να παίξει ποδόσφαιρο στη γειτονιά, επειδή πρέπει να είναι σκυμμένο πάνω στα βιβλία του, ίσως μια μέρα ν' αντιδράσει βίαια.

Μπορεί να χτυπήσει ακόμα και τους γονείς του ή να φερθεί με υπερβολική απείθεια και αγένεια προς το δάσκαλο, γιατί τους θεωρεί πηγή της «δυστυχίας» του.

Ένα κορίτσι που στερείται τελείως τις κοινωνικές εκδηλώσεις, τις γιορτές και τα πάρτι του σχολείου, ακόμα και τις παρέες με συνομηλίκους, γιατί οι γονείς της θέλουν να την κάνουν «μικρομέγαλο», που μιλά και φέρεται σαν ώριμος ενήλικος, μπορεί να παρουσιάσει έντονη διάθεση αντικοινωνικότητας ή λεκτικής επιθετικότητας προς τους συμμαθητές της.

- Η αφύσικη αυτή στέρηση και παρεμπόδιση της φυσιολογικής της ανάπτυξης γεννά μέσα της μηχανισμούς άμυνας και συνακόλουθα, μπορεί να κοροϊδεύει, να χλευάζει και να προσβάλλει συνεχώς τους συνομήλικους της, προκαλώντας τους πόνο.

Στις κακοτυχίες και τις δυσκολίες της ζωής:

Όταν τα παιδιά αγωνίζονται σκληρά να επιτύχουν στο σχολείο, είτε από εσωτερική παρόρμηση, είτε από την πίεση των γονιών τους, χωρίς όμως να τα καταφέρνουν, τότε απογοητεύονται.

Η απογοήτευση μετατρέπεται σε μερικά παιδιά σε ανυπακοή, απείθεια προς τους γονείς και το δάσκαλο, εγκατάλειψη των σχολικών καθηκόντων, αλλά και επιθετικότητα, λεκτική ή σωματική, ενάντια στους γύρω τους.

- **Ιδιαίτερα, όταν η οποιαδήποτε σχολική δυσκολία δεν αντιμετωπίζεται με ηρεμία και κατανόηση από γονείς και δασκάλους, πυροδοτεί περισσότερο « τη δυστυχία» των παιδιών.**

Η «δυστυχία» ίσως φέρει βία, γιατί τα παιδιά πρέπει με οποιονδήποτε τρόπο να κάνουν τους οικείους τους να τα προσέξουν, να τα αγαπήσουν ξανά. Με τα χτυπήματα, τις γροθιές ή τις βρισιές είναι σαν να φωνάζουν: «προσέξτε μας, υπάρχουμε ακόμα και σας έχουμε ανάγκη».

Με τον ίδιο εκρηκτικό τρόπο αντιδρούν αρκετά παιδιά κι όταν οι γονείς, για διάφορους λόγους τα παραμελούν, τα απορρίπτουν ή τα υποβάλλουν σε σκληρούς ανταγωνισμούς («Τίποτε δεν τελειώνεις σωστά», «Ο Νίκος είναι πιο καλός μαθητής από σένα», « Η Ρένα πήρε άριστα στο διαγώνισμα, ενώ εσύ?», «Δε θα γίνεις ποτέ σαν τον αδελφό σου και συ; »).

- Η στέρηση της αγάπης των γονιών γεννά εσωτερική ανασφάλεια και δυστυχία.

Έτσι, προσπαθούν να ξανακερδίσουν την αγάπη και την προσοχή των αγαπημένων τους προσώπων, προβαίνοντας σε βίαιες ενέργειες, που θα μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον τους.

Οι γονείς αντιδρούν αμέσως στα βίαια ξεσπάσματα των παιδιών τους και τείνουν την προσοχή τους σ' αυτά, από ανησυχία για την εξέλιξη του φαινομένου, αλλά συχνά και από το φόβο του «τι θα πει ο κόσμος για τα παιδιά τους».

Ίσως, όμως, τότε είναι αργά, καθώς τα παιδιά αντιλαμβάνονται το γεγονός, υιοθετούν την τακτική της «έκρηξης» και την επαναλαμβάνουν, όποτε νιώσουν ότι χάνουν τη γονική αγάπη και προσοχή.

- Όταν οι γονείς είναι οι ίδιοι βίαιοι στη ζωή τους, αυστηροί, επικριτικοί και χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία, για να λύσουν τα προβλήματα, συνήθως το μόνο που καταφέρνουν είναι ένα: να μάθουν στα παιδιά τους πώς να φέρονται βίαια.

Αν τιμωρήσουμε το παιδί μας με ξύλο, επειδή το ίδιο χτύπησε ή έσπρωξε το φίλο ή τον αδερφό του, τότε απλώς του επιβεβαιώνουμε την ιδέα του ότι «μόνο το ξύλο φέρνει αποτέλεσμα» ή «βία είναι δύναμη, εξουσία, υπεροχή».

Κάποιοι από εμάς θα υποστηρίξουν αγανακτισμένα: «Μα μόνο με την τιμωρία διορθώνεται» ή « το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο! ».

- Είναι αλήθεια πως η ανατροφή των παιδιών μας είναι γλυκό, αλλά δύσκολο έργο. Ορισμένες φορές αναγκαζόμαστε να καταφύγουμε στη σωματική τιμωρία, για να επιλύσουμε διαφορές ή αναγκαζόμαστε να «διορθώσουμε» καταστάσεις σαν αυτές που περιγράψαμε παραπάνω. Η στέρηση προνομίων στα παιδιά φέρνει προσωρινά μόνο αποτελέσματα.

Αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, ας το ψάξουμε ως γονείς κι εκπαιδευτικοί στις εμπειρίες μας.

- Ιδίως τα ζωντανά ή επιθετικά παιδιά που τιμωρήθηκαν σκληρά, για να μην είναι βίαια, άλλαξαν προσωρινά, αλλά δεν έπαψαν να χρησιμοποιούν βία σε οποιαδήποτε στιγμή στη ζωή τους.

Σήμερα πια, οι περισσότεροι αποδέχονται: « Η βία φέρνει βία». Δε λύνει το πρόβλημα της επιθετικότητας, ούτε θεραπεύει την αιτία της, που είναι η στέρηση της αγάπης ή το χαμένο όνειρο των παιδιών. Το ξύλο ή η σωματική τιμωρία φέρνει νέα αναστάτωση, νέα απογοήτευση και μια νέα έκρηξη στα παιδιά μας.

Ας σκεφτούμε, όμως, ψύχραιμα και λογικά: Δεν είναι δυνατό να αναθρέψουμε τα παιδιά μας χωρίς να νιώσουν την παραμικρή απογοήτευση ή στέρηση, για να μην επέλθει μια μέρα η έκρηξη τους!

- Κάποτε όταν φύγουν από κοντά μας, θα βιώσουν μοιραία κάποια απογοήτευση από ματαίωση των στόχων τους και τότε δε θα είναι έτοιμα να την αντιμετωπίσουν.

Αυτό θα είναι σκληρότερο από οποιαδήποτε ματαίωση στην παιδική ηλικία. Άλλωστε, δεν μπορούμε να τα αφήνουμε να εκφράζουν ελεύθερα την επιθετικότητα τους, γιατί κάτι τέτοιο πληγώνει αυτούς που τη δέχονται, φίλους, συμμαθητές και συνανθρώπους.

Αλλά και τα ίδια τα παιδιά μας θα πληγωθούν, όταν συνειδητοποιήσουν μια μέρα πως έχουν χάσει την αγάπη των άλλων εξαιτίας της επιθετικής τους συμπεριφοράς.

Υπάρχει στις μέρες μας ένας επιπλέον παράγοντας που βοηθά ακόμα και τη κρυμμένη επιθετικότητα των παιδιών μας να ελευθερωθεί και να εκφραστεί.

- Είναι η τηλεόραση και η προβολή επιθετικών ηρώων και προτύπων μέσα από αυτή. Τα πολύ πρόσφατα χρόνια προστέθηκαν στον αστερισμό της τηλεοπτικής διασκέδασης τα διάφορα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα οποία, αν και φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αγαπητά στη νεολαία, προωθούν κι αυτά επιθετικά πρότυπα.

Είναι γνωστό σε όλους μας ότι τα παιδιά μας αντιγράφουν και μιμούνται τους επιβλητικούς ήρωες της τηλεόρασης (Μπάτμαν, Πάουερ Ρέηντζερς κ.ά.).

Συχνά, μετατρέπονται σε «ζιζάνια» που μιμούνται, συνεχώς, τις γροθιές και τις κλοτσιές των τηλεοπτικών ηρώων.

- Βέβαια, δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη παθολογία σ' αυτό. Τα παιδιά, καθώς μεγαλώνουν και ωριμάζουν, απορρίπτουν τα άχρηστα πρότυπα και υιοθετούν άλλα, που τουλάχιστον έχουν «ψάξει» και τους ταιριάζουν (μουσικά είδωλα ή πολιτικά πρόσωπα).

Άλλωστε, δεν υπάρχουν επαρκείς ερευνητικές αποδείξεις ότι η τηλεόραση γέννησε επιθετικότητα σε κάποια παιδιά. Το πιο πιθανό να συμβεί, σε εξατομικευμένες περιπτώσεις και όχι γενικευμένα, είναι η τηλεοπτική βία να μεγαλώσει την ήδη εκδηλωμένη επιθετικότητα κάποιων παιδιών, τα οποία βασανίζονται από εσωτερικές συγκρούσεις.

Πάντως, για να αποφύγουμε την υπερβολική εξάρτηση των παιδιών μας από την τηλεόραση και μια πιθανή επίδραση αυτής στις επιθετικές ενορμήσεις τους, ας κάνουμε μαζί με τα παιδιά μια επιλογή προγραμμάτων και ας τα παρακολουθήσουμε μαζί τους, καταδικάζοντας τη βία, όπου και όταν εμφανίζεται στη μικρή οθόνη μας.

- Πώς μπορούμε να χειριστούμε τις εκδηλώσεις επιθετικής συμπεριφοράς;

Όσο δύσκολο είναι να ανιχνεύσουμε τα αίτια της επιθετικότητας των παιδιών και το μέτρο της κρισιμότητάς τους, άλλο τόσο δύσκολο είναι να κάνουμε τους κατάλληλους χειρισμούς, για να αντιμετωπίσουμε τις παιδικές εκρήξεις.

Πρώτα απ' όλα, πρέπει να τονίσουμε την ανάγκη συνεργασίας και παράλληλης δράσης γονέων και δασκάλων στην περίπτωση που κάποια παιδιά παρουσιάσουν έντονη και μακρόχρονη επιθετική συμπεριφορά.

- Η τακτική που θα ακολουθήσουν γονείς και εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι κοινή, ενιαία. Οι ίδιοι είναι ανάγκη να ενημερώνουν συχνά ο ένας τον άλλο για τις προόδους που κάνουν τα παιδιά στα θέματα της συμπεριφοράς.

Οι δάσκαλοι, ως πιο εξειδικευμένοι στην αντιμετώπιση των σχολικών προβλημάτων, όταν ενημερωθούν από τους γονείς για το «πρόβλημα», θα δράσουν οι ίδιοι, αν δεν το έχουν κάνει ήδη με τις γνώσεις και τις δυνάμεις που έχουν.

- Θ' αναφέρουμε μερικές πρακτικές τεχνικές για την αντιμετώπιση της «παιδικής επιθετικότητας», όταν εμφανιστεί:

Αποφεύγουμε τη σωματική τιμωρία. Προσπαθούμε με συζήτηση και πολλή κατανόηση για τα παιδιά να τους εξηγήσουμε, όταν ηρεμήσουν, ποιες συνέπειες έχει πρώτα απ' όλα για τα ίδια η επιθετικότητα τους, για παράδειγμα, να χάσουν την αγάπη των φίλων τους.

Ύστερα, εξηγούμε τις συνέπειες, τη βλάβη, που θα υποστούν οι γύρω τους, όταν δεχτούν τα χτυπήματα τους, τις βρισιές τους .η την καταστροφική τους διάθεση.

- Επίσης, απομακρύνουμε τα παιδιά από το «ακροατήριο τους», ύστερα από ένα εκρηκτικό επεισόδιο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά για να τραβήξουν την προσοχή του γονέα ή του άλλου προσώπου, όπως είπαμε, δίνουν «παραστάσεις» επιθετικής συμπεριφοράς: στριγκλίζουν, στριφογυρίζουν, σπάνε πράγματα, γρονθοκοπούν τους άλλους, ή τους εαυτούς τους.

Η απομάκρυνση τους σε άλλο χώρο (σε άλλη σχολική αίθουσα ή σε άλλο δωμάτιο του σπιτιού) γίνεται, για να απομακρυνθούν από την εστία της έντασης και να ηρεμήσουν. Εκεί, χωρίς να τους επιβάλουμε σωματική τιμωρία, συζητάμε τους λόγους και τις συνέπειες της έκρηξης τους.

- Κάτι τέτοιο είναι δύσκολο με τα νήπια ή τα μικρά παιδιά, αλλά φέρνει αρκετά καλά αποτελέσματα στα μεγαλύτερα παιδιά. Μέσα σε, όσο το δυνατό, πιο θερμό κλίμα βάζουμε τα παιδιά να ασχοληθούν με μια ωφέλιμη δραστηριότητα που τα ευχαριστεί (ζωγραφική, άθληση, άκουσμα μουσικής κ. ά.)

Μπορούμε, ακόμα, να αγνοήσουμε την επιθετική συμπεριφορά των παιδιών σε μερικές περιπτώσεις.

Γιατί, αν αρχίσουμε να συμβουλεύουμε, ιδίως τα μικρά παιδιά, με τα «πρέπει» και τα «μη» ή να τα τιμωρούμε, μπορεί να συνεχίσουν να φέρονται ακόμα πιο επιθετικά.

Μορφές ήπιας επιθετικότητας, π.χ. βρισιές, βλαστήμιες (που αρέσουν αρκετά στα πολύ μικρά παιδιά) ή μικροσυγκρούσεις, μπορεί να μειωθούν, αν τις αγνοήσουμε. Τα παιδιά βλέπουν ότι δεν καταφέρνουν τους στόχους τους μ' αυτές τις συμπεριφορές και τις εγκαταλείπουν.

- Βέβαια, θα αναρωτηθούν ορισμένοι γονείς: «Καμιά τιμωρία, καμιά επίπληξη δε θα γίνει;» Αν οι γονείς επιλέξουν, τελικά, αυτή τη μέθοδο αντιμετώπισης, πρέπει να τη συνοδεύουν με συζήτηση και εξήγηση και εξήγηση για τις αιτίες που επιβλήθηκε η τιμωρία.

Αν χρειαστεί να τιμωρήσουμε τα παιδιά, καλύτερα αυτή η τιμωρία να μην είναι σωματική (ξυλοδαρμός, στέρηση τροφής) ή λεκτική ταπείνωση («Είσαι τέρας, γαϊδούρι» κ.τ.ό.).

Προτιμότερο η τιμωρία να είναι, για παράδειγμα, μικρή στέρηση προνομίων («Δε θα πάμε τη βόλτα που συμφωνήσαμε») και άμεση, δηλαδή να πραγματοποιηθεί σύντομα, για να καταλάβουν τα παιδιά ότι αυτή η τιμωρία είναι απόρροια της βίαιης συμπεριφοράς και όχι επειδή δεν τα αγαπάμε γενικά, όπως αναφέρει το βιβλίο «Δημοτικό Σχολείο και Γονείς» του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

- **Ας αποφύγουμε, επίσης, τις απειλές («Θα τα πω όλα στον μπαμπά σου να σε κανονίσει») ή τις αναβολές της τιμωρίας, που παρατείνουν το φόβο και την αγωνία τους.**

Παράλληλα, εξηγούμε στα παιδιά πόσο πιο όμορφα είναι τα πράγματα, όταν είναι ήρεμα. Τους δηλώνουμε, επίσης, ότι κατανοούμε πως κάτι τα βασανίζει και αν θέλουν μπορεί να το μοιραστούν μαζί μας.

Όλα αυτά είναι πράγματι δύσκολο να εφαρμοστούν στα πλαίσια μιας πολυάσχολης και έντονης ζωής, όπου όλοι, γονείς και παιδιά, προσπαθούν να επιβιώσουν απλώς, μερικές φορές. Όμως, μπορούμε να κάνουμε ένα βήμα κάθε φορά, για να βοηθήσουμε τα παιδιά μας, όταν αντιμετωπίζουν μια ψυχική σύγκρουση, που οδηγεί στη βίαιη συμπεριφορά τους. Τους το οφείλουμε ως γονείς κι εκπαιδευτικοί. Το αξίζουν.

- Ας είμαστε στοργικοί και διαλλακτικοί, όσο μπορούμε, ώστε να λύνουμε ειρηνικά τις διαφορές. Ας προσπαθούμε να καλλιεργούμε το έδαφος, έτσι που να μην προκαλούμε στα παιδιά μας απογοητεύσεις ή συναισθήματα κατωτερότητας (κόμπλεξ), που μπορεί να ανάψουν το φυτίλι της επιθετικότητας τους.

Η ανώφελη πίεση μας να πετύχουν πράγματα που δεν μπορούν, οι υπερβολικές προσδοκίες μας για τις επιδόσεις τους στο σχολείο και οι απαγορεύσεις μας μπορεί να τα οδηγήσουν, αν όχι σε επιθετικότητα, σε σκληρότητα ή εχθρότητα απέναντι στις πηγές του άγχους τους (το σχολείο, τους ανταγωνιστές - συμμαθητές, εμάς τους ίδιους τους γονείς κ. ά.).

- Επίσης, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο θέμα της ανατροφής και των προτύπων που θέλουμε να περάσουμε στα παιδιά μας.

Συνήθως θέλουμε τους γιους μας ζωντανούς, επιθετικούς και πιο εκρηκτικούς, γιατί έτσι θεωρούνται πιο αρρενωποί, όπως, δηλαδή, τους θέλει η κοινωνία.

Αντίστοιχα, επιθυμούμε τα κορίτσια μας πιο ήσυχα και πιο εξαρτημένα από εμάς.

Ας μην ενθαρρύνουμε, ωστόσο, την επιθετικότητα των ήδη ζωντανών αγοριών μας, γιατί, αντί για αρρενωπότητα, ίσως εισπράξουμε, κάποτε από τη μεριά τους έντονη σκληρότητα και αντικοινωνικότητα, που ξέρουμε πόσο βλάπτει τις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

- Ας τονίζουμε στα παιδιά μας ότι η βία πληγώνει τους άλλους και ότι, για να μπορούμε να ζούμε μαζί τους, είναι ανάγκη να σεβόμαστε την ελευθερία τους και τη σωματική τους ακεραιότητα.

Το να μπορούν να ασκούν αυτοέλεγχο στο θυμό τους και να βρίσκουν συμβιβαστικές λύσεις, ώστε να μη μαλώνουν με τους συμμαθητές τους, είναι δική μας δουλειά να τους το μάθουμε.

- Τέλος, ας προσπαθήσουμε να χαλιναγωγούμε το δικό μας επιθετικό εαυτό, για να μην μας μιμηθούν τα παιδιά μας. Αφού, όπως λένε, τα παιδιά είναι «καθρέπτες» της δικής μας προσωπικότητας, θα ήταν άσχημο να αναγνωρίσουμε, μια μέρα, το δικό μας κακό και βίαιο εαυτό μέσα σ' αυτούς τους «καθρέπτες».

Η γονεϊκή και η εκπαιδευτική αγάπη και η κατανόηση απέναντι στα παιδιά, καθώς και η καλλιέργεια, μέσα στην οικογενειακή ζωή, του σεβασμού και της αγάπης για τους συνανθρώπους είναι ο καλύτερος τρόπος για τη μείωση της επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών και της ήρεμης συμβίωσης όλων μας.

Σας ευχαριστώ πολύ για
την προσοχή σας!

